

Et frimodig slag for en kristen bioetikk

Morten Magelssen

Livet og døden. Kristne perspektiver på bioetikk

Oslo: Verbum Akademisk, 2023

350 s.

ISBN 978 82 543 1491 3

Michael 2023; 20: 399–404.

Morten Magelssen er lege med doktorgrad i medisinsk etikk, ansatt både ved Universitetet i Oslo og ved Menighetsfakultetet. Han har markert seg som motstander av dødshjelp, av de fleste anvendelser av bioteknologi, liberalisering av abortloven og for vid reservasjonsrett. De samme temaene er grunnstammen i denne boken. Det nye er at argumentene forsterkes med eksplisitt kristen begrunnelse, ikke minst sentrert rundt legers involvering i liv-død-beslutninger. Målsettingen er å beskrive en kristen bioetikk og en kristen profesjonsetikk for helsepersonell egnet for Norge i dag.

Fundamentet for Magelssen er at menneskelivet har «menneskeverd fra unnfangelsen av», koblet med særlig omtanke for den svake, og i denne sammenhengen blir da et befruktet egg det aller svakeste, i behov for særskilt vern. Magelssen vil fremvise en kristen etikk som er mer enn avvisning og forbud – som veileder for hvordan det gode liv skal leves sammen (s. 20) og som er åpen for å samtale om hvordan dette bør omsettes i riktig retning, men selv har han svært lite å forhandle om.

Kristen innflytelse på helsetjeneste

Det er liten tvil om at kristen tenkning har hatt betydelig innvirkning på ivaretagelse og omsorg for syke og svake, også i organiserte former (hospitaller og helsetjenester) og også for veiledning av de profesjoner som skal behandle og pleie pasienter. Den mest utviklede og innflytelsesrike var antakelig det katolske «perspektivet» på «medisinsk moral», mens «medisinsk etikk» en gang var ensbetydende med en kristen legeetikk, etter hvert utvidet til å omfatte sykepleiere, hjelpepleiere, sosionomer osv.

Dette endret seg drastisk fra 1960-årene, i det som ble kalt biomedisinsk etikk eller bioetikk, «frigjort» fra et entydig kristent grunnlag med et langt bredere anliggende og med inntoget av profesjonelle filosofer (*How medicine saved the life of ethics?* av Stephen Toulmin). Interessant er det likevel at faget bioetikk – i en sekulær og allmenn tapning – bygget videre på den kristne arven og fortsatte å bli utviklet av kristne leger, teologer og filosofer med interesse for medisin og bioteknologi som i all hovedsak gikk på tvers av fag og profesjoner (se f.eks. *The Birth of Bioethics* av den katolske teologen Albert Jonsen, *The Encyclopedia of Bioethics* med den katolske teologen Warren Reich som hovedredaktør, *Principles of Biomedical Ethics* av den protestantiske teologen James Childress og filosofen Tom Beauchamp), mens mange av de nye teknologiene ble regulert av lov – for at man i fellesskap skulle ta gode valg – som i Norge med den første bioteknologiloven i 1987, også den basert på kristne verdier med plass for alle. Med denne utviklingen av faget bioetikk ble den eksplisitte og spesifikke kristne etikken sett på som noe ekskluderende, kanskje også sekterisk, snever og uønsket.

Bokens kristne perspektiver og temaer

I det første kapitlet har Magelssen laget en skisse over det kristen-etiske teorigrunnlaget han bygger på. Den redegjør for de viktigste *kildene* til moralsk innsikt (Bibelen, tradisjon, fornuft, vitenskap og erfaring), hvorav han utleder og spesifiserer to vesentlige grunnlag: menneskelivet er hellig – fra unnfangelsen av og i alle dets stadier – og menneskeverdet innebærer en særlig omtanke for den svake. Det er også dette grunnlaget som benyttes for å klargjøre hvordan det kan anvendes i møte med de bioetiske utfordringene.

Med denne skissen blir svarene på de bioetiske utfordringene i de følgende kapitlene forutsigbare. Kapittel 2 om livshjelp eller dødshjelp argumenterer positivt for behandlingsbegrensning, også når det gjelder avslutning av kunstig tilført væske og ernæring. Dødshjelp (forstått som eutanasi og assistert selvmord) mener han klart kan avgrenses fra behandlingsbegrensning ved å avklare legens *intensjon* i handlingen. Kapittel 3 bærer overskrif-

ten likebehandling og prioritering i helsetjenesten, hvor omdreiningspunktet er forståelse av funksjonshemming. Her er han ikke helt fornøyd med den kristne tradisjonen heller, men supplert med egne *erfaringer* med en sønn med Downs syndrom, vil han bidra til å etablere et kristent menneskesyn som «alltid (vil) fremholde personens fulle menneskeverd som uavhengig og upåvirket av livskvaliteten» (s. 88). Å tillate abort på eugenisk indikasjon blir derfor moralsk forkastelig på alle måter, fordi det «forskjellsbehandler individer på bakgrunn av deres egenskaper.»

I kapittel 4 dreier det seg om å lage barn i bioteknologiens tidsalder. Drøftingen forskutteres med at det ikke finnes noen samstemt kristen vurdering av etikken i assistert reproduksjon. Det er grunn til å være skeptisk – og avvisende – til kjønnscedonasjon og surrogati – her uten noen spesiell kristen begrunnelse – men med sterke advarsler mot den liberale tenknings dominans. Kapittel 5 omhandler mulighetene for å «oppgradere» mennesket ved hjelp av genteknologi. Hovedsynspunktet her er at det er «problematisk» å «forbedre» menneskenaturen. Her er et kristent-etisk perspektiv nokså fraværende, men man får isteden en fagetisk diskusjon om bruken av mange typer muligheter (CRISPR, mitokondriedonasjon, kunstige kjønnseller osv), også muligheten for å genredigere og forbedre menneskets evne til å handle moralsk godt. Det siste er det vanskelig å være mot, men Magelssen betviler at «en liberal, ikke-religiøs etikk har tilstrekkelige ressurser til å begrunne gode grenser for bioteknologien» (s. 179).

Kapittel 6 om dilemmaer ved livets begynnelse dreier seg egentlig lite om å løse dilemmaer, men om å få gjennomslag for respekt for og beskyttelse av «det tidlige menneskelivet», fra unnfangelsen av: menneskeverdet begynner ved befruktningen. For dette synet oppstår få dilemmaer. Å benytte metoder som «tingliggjør» og ødelegger eller skader et embryo eller foster er alltid galt. Det gjelder bruk av embryoer i forskning og prevensjonsmidler som forhindrer implantering. Grunnsynet om menneskeverd fra unnfangelsen av, innebærer at all provosert abort er moralsk forkastelig, med den oppfordring at det kristne synet må være å hjelpe enhver som blir uønsket gravid. Han kan bare se for seg ett unntak: når liv står mot liv – og mener da at kvinnens liv må prioriteres over fosterets.

Kapittel 7 dreier seg i all hovedsak om å skape aksept for en bred reservasjonsadgang for legers samvittighetsoverbevisninger, ikke bare til hva som anses som uetiske handlinger, men også til å *henvise* til slike (eller til prosedyrer som kan føre til slike), da det innebærer «*intensjonal* medvirkning» (s. 277). Men kapitlet inneholder også et ønske om at den alminnelige profesjonsetikken bør suppleres og korrigeres med en *kristen* profesjonsetikk for alle, og da spesielt i forhold til fosterets menneskeverd. Kapittel 8 er et forsøk

på å parere sitt eget utgangsspørsmål om en kristen bioetikk egnet for Norge i dag og tilpasset morgendagens utfordringer i bioteknologi og helsetjeneste (s. 288). Her innfører han noe han kaller en liberal kristen kommunitarisme – i kontrast til et vrengebilde av politisk liberalisme, men det er vanskelig å få tak i hva som er liberalt og hva som skiller denne kristne varianten fra den kommunitaristiske vi kjenner fra vårt eget samfunn – som ikke gjør annet enn å legge til rette for gode valg i fellesskap.

En vennlig, men bestemt fundamentalist

Med sitt fundamentalistiske grunnsyn er det liten grunn til å tro at denne varianten av kristen bioetikk er egnet for Norge i dag, til tross for at Magelssen fremstår som en vennlig, forståelsesfull, sympatisk og medisinskfaglig kompetent debattant. Hans grunnsyn og ønske om korrektiv er aldri fordømmende. Den er heller ikke aksjonistisk i formen. Likevel er den insisterende og bestemt på å overbevise leseren om at denne kristne bioetikken er den mest autentiske og riktige – som et nødvendig grunnlag for alle – til å ta gode valg. Han inviterer til fortsatt samtale om dilemmaer (siste setning i boken), men den synes hele tiden å forutsette at alle tilslutter seg dette fundamentet – eller er villig til å la seg overbevise om riktigheten av det.

Magelssen anerkjenner at det finnes andre kristne syn enn sitt eget, men de blir dessverre diskreditert eller ignorert. Blant de diskrediterte er blant andre feminister, teologer og det norske bispemøtet (ss. 228, 322). Blant de ignorerte er blant andre teologen Svein Aage Christoffersens *Handling og dømmekraft – etikk og menneskesyn i lys av en kristen kulturarv* (3. rev. utg. 2022) og legen og bioetikeren Per Sundströms *Abortetik i ny dager* (1994). Å overse disse, blant svært mange andre, gjør at Magelssen behendig unngår å forholde seg til et mangfoldig knippe av fagteologiske syn på f.eks. fosterets moralske og ontologiske status som, etter min mening, er like autentiske eller rettmessige som det synet han selv har.

Bokas sjenerende vi – en fagbok?

Kanskje er det en bagatell, men jeg ble etter hvert ganske forstyrret – og irritert – av bokens insisterende *vi*. Ikke på noe sted er det angitt hvem boka er myntet på eller hvem som er innforstått i bokens *vi*. Jeg leser det imidlertid slik at han har ulike målgrupper for øye i ulike deler av boken. Det er utfordrende når leseren hele veien inkluderes i et *vi*, hvor Magelssen inndrar *vi* i sine egne synspunkter, som det er naturlig at alle deler eller blir overbevist om. «Vi skal respektere skaperverket og vise kjærlighet til våre medmennesker». *Vi*-utsagnene oppleves som en sjenerende måte å bli inndratt i en tros- og virkelighetsforståelse på, og som i hvert fall for denne

anmelderen ligner mer på bedrevitende moralprekener og andakter enn de gjør på faglig teologisk fundert argumentasjon. Forfatteren gjør oss flere ganger oppmerksom på at han har skrevet en fagbok (s. 324). Det er den da også, på noen områder, spesielt når det gjelder medisinskfaglige utlegninger av bioteknologiens muligheter og anvendelsesområder, men jeg anser den ikke som en fagbok i kristen bioetikk. Til det er skissen for enkel og misjonsiveren for sterk.

Eksplisitt religiøs argumentasjon for alle?

Til tross for det sjenerende *vi*, vil jeg likevel fremheve betydningen av at Magelssen argumenterer eksplisitt religiøst for sine anliggender myntet på alle. Langt ut i boka oppfordrer han da også kristne samfunnsdebattanter til å være frimodige om det religiøse grunnlaget for sine synspunkter og argumenter i den offentlige debatt (s. 297). Magelssen er klar over at eksplisitt religiøs argumentasjon har vært ganske uvanlig i bioetikk, også når den har vært fremført på et (kristent) naturrettslig grunnlag i et allment fornuftsbasert språk. Begrunnelsen har vært at man neppe blir hørt – og forstått – hvis man ikke uttrykker seg på allment vis. Magelssen skriver at dette nok også er den største vanskeligheten: religiøs argumentasjon er uvelkommen i en sekulær og pluralistisk offentlighet, ofte koblet til forestillinger om at den er bakstreversk (s. 298). Likevel mener Magelssen at noe vesentlig går tapt når man «tvinges» til å uttrykke seg allment for i det hele tatt å være meningsberettiget. Magelssen mener derfor at denne oversettelsen til det allmenne fører til at noe av det vesentlige forsvinner, forflates og mister fotfeste. Den eksplisitte religiøse argumentasjonen bør derfor også få plass og inkluderes i den offentlige debatt. Det er verdt å legge merke til at Magelssen nå også kan innhente støtte fra en av de sterkeste fanebærerne for allmenn herredømmefri dialog, Jürgen Habermas. I en kritisk oppsats *Zwischen Naturalismus und Religion* fra 2005 har vinden snudd: spesifikk religiøs argumentasjon er ikke bare velkommen i offentligheten, den er kanskje også et nødvendig bidrag fordi religiøse tradisjoner er bærere av vesentlige moralske ressurser og intuisjoner som det sekulære samfunn trenger for ikke å forfalle moralsk – eller, i hvert fall, som det ikke bør avskjæres fra. Et interessant eksempel på eksplisitt religiøs argumentasjon ble utsendt av pave Frans i encyklikaen *Laudato si*. Svært få reagerte negativt på religiøs språkbruk. De fleste kommenterte med at det religiøse tilførte «dybde» og «alvor» til grunnlaget for å la seg engasjere og gjøre noe med klimakrisen. Magelssens religiøse argumentasjon og grunnlag er også velkommen, uavhengig av om akkurat jeg synes at dette bidraget er lite egnet for dagens Norge. Til forskjell fra Habermas og paven skyldes det nok at Magelssen

har tatt monopol på den kristne sannheten og søker å overbevise alle om rettmessigheten av denne innsikten for å (kunne) ta gode valg innen bioteknologi og helsetjeneste.

Knut W. Ruyter

k.w.ruyter@admin.uio.no

Knut W. Ruyter er teolog, tidligere NAVF-stipendiat ved Senter for medisinsk etikk, professor ved Det teologiske fakultet og p.t. også vitenskapsombud ved Universitetet i Oslo.